

Nota van het uitgesteld archeologisch vooronderzoek in Kalmthout aan de Roosendaalsebaan 68-72. Programma van maatregelen

COLOFON

Titel

Nota uitgesteld vooronderzoek in Kalmthout aan de Roosendaalsebaan 68-72.

Auteurs

Jan De Beenhouwer & Marleen Arckens

Plaats en datum

Wijnegem 10 mei 2021

Fodio Rapport Folio 90

Wettelijk Depot D/2021/13.179/46/12

Projectcode

2021C141

Uitvoerder

Fodio

Turnhoutsebaan 277

B-2110 Wijnegem

fodio@fodio.be

erkend archeoloog: Fodio OE/ERK/archeoloog/2015/0067

Kaft

Luchtfoto winter 2020 © Geopunt

© Fodio.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevens bestand en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of op enige wijze hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze.

Inhoud

2 Programma van maatregelen	57
2.1 Gemotiveerd advies	57
2.2 Programma van maatregelen voor een archeologische opgraving.....	58
2.2.1 Afbakening in omvang en diepte van de zone die zal worden opgegraven	58
2.2.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	59
2.2.3 Onderzoeksstrategie, methoden en technieken	60
2.2.4 Beschrijving van criteria die gehanteerd worden om voorziene onderzoekshandelingen niet te moeten uitvoeren.....	60
2.2.5. Schatting duur van de opgraving, fasering van de uitvoering.....	60
2.2.6. Kostenraming	60
2.2.7. Competenties actoren	61
2.2.8 Randvoorwaarden voor de bewaring archeologisch ensemble	61
Bibliografie	61

2 Programma van maatregelen

2.1 Gemotiveerd advies

Volledigheid van het onderzoek.

Het uitgevoerde uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem is volledig.

Het onderzoeksgebied aan de Roosendaalsebaan in Achterbroek (gemeente Kalmthout) is gelegen op een zandrug ten oosten van de Kleine Aa. Minstens vanaf de 18de eeuw was het opgenomen in het akkercomplex rondom het gehucht Achterbroek.

Naar aanleiding van een geplande verkaveling, werd overeenkomstig de wettelijke bepalingen een archeologienota opgesteld om de impact van de nieuwe ontwikkeling te bepalen op het archeologisch bodemarchief. Uit het bronnenonderzoek bleek dat de plaats minstens vanaf het einde van de 18de eeuw tot het erf van een hoeve behoorde. In de 19de en 20ste eeuw volgden de gebouwen in het noordwestelijk deel van het terrein zich zo snel op, dat de verwachting om hier goed bewaarde sporen aan te treffen uit de nieuwe tijd niet hoog werd ingeschat. Omdat gebouwen uit deze periode in de regel ondiep gefundeerd werden en omdat vanuit het historisch grondgebruik een plaggenbodem verwacht werd, kon niet uitgesloten worden dat het akkerdek voldoende bescherming bood voor sporen uit een periode van het neolithicum tot de late middeleeuwen. Daarom werd verder onderzoek aanbevolen in de vorm van een proefsleuvenonderzoek.

Het proefsleuvenonderzoek werd uitgevoerd eind maart 2021 en is het onderwerp van deze nota.

Impactbepaling

Vermits het archeologisch vooronderzoek plaats vindt naar aanleiding van het verlenen van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden zijn er nog geen plannen beschikbaar voor de toekomstige bebouwing. Daarom wordt ervan uitgegaan dat bodemingrepen het archeologisch relevant niveau kunnen bereiken in de zone waarbinnen sporen uit de nieuwe tijd werden geregistreerd.

Waardering van de archeologische site

In alle aangelegde werkputten werden sporen aangetroffen uit de nieuwe en nieuwste tijd. Opvallend zijn twee grote eerder ovale kuilen (WA29 en WA24) met een onderscheiden aanleg- en dempingsfase. In één van beide kuilen werd aardewerk gevonden dat opklimt tot de eerste helft van de 16de eeuw. Hieruit blijkt dat er al veel vroeger bewoning was dan de cartografische bronnen lieten vermoeden. De sporen uit de nieuwe tijd zijn verspreid over het noordelijke deel van het terrein teruggevonden en zijn goed te onderscheiden van de jongere fasen in de nieuwste tijd. Het gaat om verschillende types van spoorcomplexen als paalkuilen, kuilen en de reeds eerder vermelde diepe uitgravingen die vermoedelijk in verband stonden met de watervoorziening. De diepe sporen bieden een kans op monsternamen in natte contexten. Onderzoek van stalen uit dergelijke monsters kan de aard van de activiteiten op het erf en de landschappelijke exploitatie van het omringende landschap in beeld brengen. Verder kan ook de materiële cultuur in de 16de tot 19de-eeuwse landelijke omgeving worden gedocumenteerd.

Maatregelen

Vermits bewaring *in situ* niet mogelijk is in het kader van de geplande verkaveling van het onderzoeksgebied wordt verder archeologisch onderzoek geadviseerd in de vorm van een archeologische opgraving in de zone waarbinnen sporen uit de nieuwe tijd werden geregistreerd.

Een verdere verwerking van het bij het vooronderzoek reeds aangelegde archeologisch ensemble, zal niet leiden tot de realisatie van het gewenste kennispotentieel. Er wordt een programma van maatregelen voor een archeologische opgraving opgesteld.

2.2 Programma van maatregelen voor een archeologische opgraving

2.2.1 Afbakening in omvang en diepte van de zone die zal worden opgegraven

Locatie	Provincie	Antwerpen
	Gemeente	Kaltmhout
	Deelgemeente	
	Site	Roosendaalsebaan 72
Kadastrale gegevens		Afd.2, Sectie D, percelen 100H en en 96E
Oppervlakte onderzoeksgebied		2750 m ²
Bounding box	punt 1 (NO)	x159115.55 y232577.24
	punt 2 (ZW)	x159064.52 y232517.94

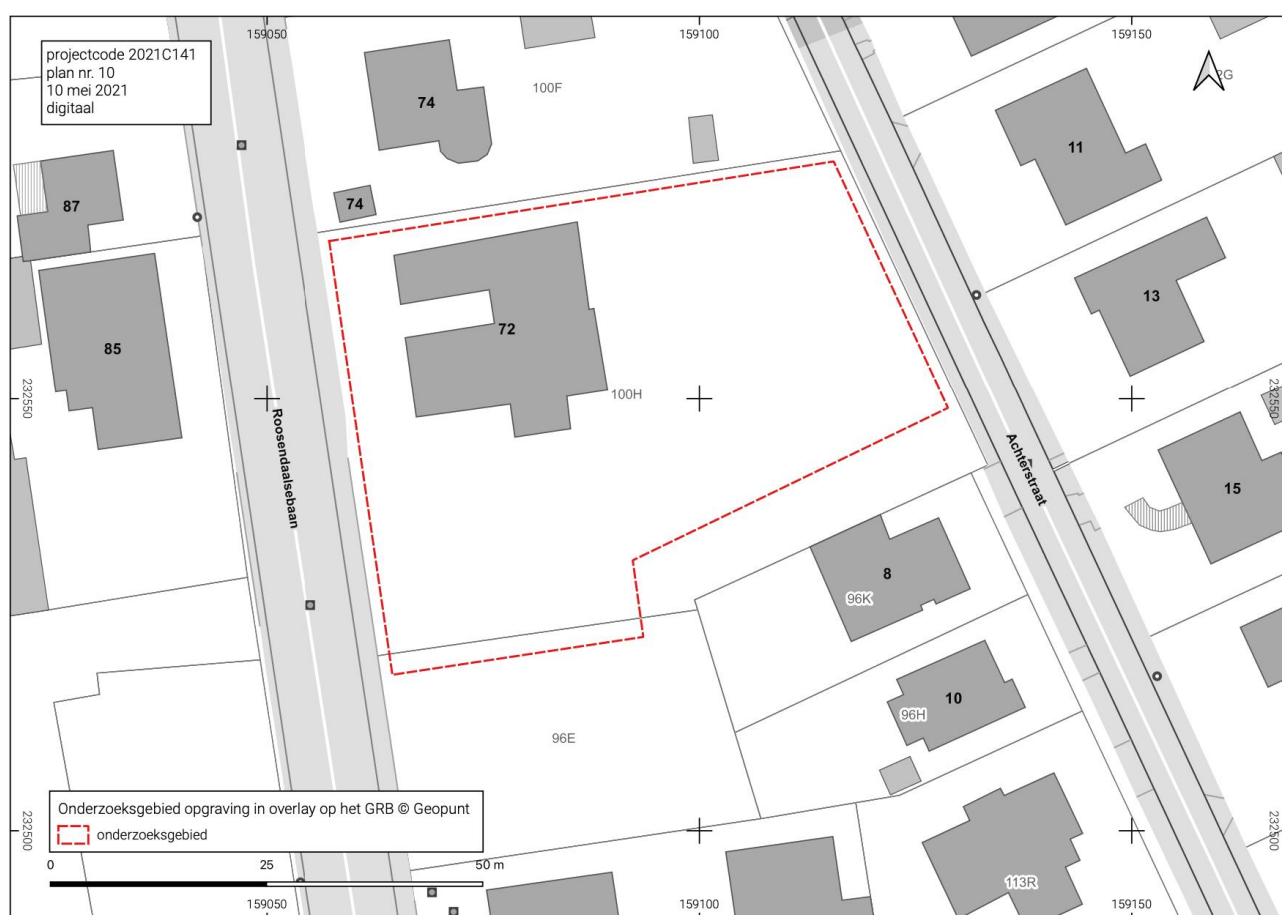

Fig. 26 Situering van het onderzoeksgebied archeologische opgraving in overlay op het GRB. © Geopunt & Fodio

De op te graven zone met een oppervlakte van 2750 m² omvat het deel van het door middel van proefsleuven onderzochte terrein waarbinnen sporen werden aangetroffen die dateren uit de nieuwe tijd.

In de westelijke helft van de op te graven zone schommelt de hoogte van het maaiveld rond 20,00 m TAW. Het archeologisch niveau bevindt zich in het uiterste noordwesten rond 19,60 m TAW, in het uiterste zuidwesten rond 19,10 m TAW. Verder naar het oosten is het archeologisch niveau te situeren rond 19,20 m TAW. In het uiterste zuidoosten van het onderzoeksgebied schommelt de hoogte van het maaiveld rond 19,60 m TAW, die van het archeologisch relevant niveau rond 18,90 m TAW.

2.2.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

De archeologische opgraving heeft tot doel de informatie uit het bodemarchief in de vorm van een archeologisch ensemble *ex situ* te bewaren door aanwezige archeologische structuren, sporen en vondsten vrij te leggen, te onderzoeken en de verworven kennis daarna te ontsluiten.

De vooropgestelde algemene onderzoeksvragen werden zo geformuleerd dat een antwoord inzicht biedt op verschillende componenten van het sociocultureel systeem: de materiële cultuur, de economie en het samenleven. Voor het ecosysteem zijn dit het klimaat, landschap en bodem, flora en fauna. Ook is er aandacht voor de mogelijke interacties tussen deze systemen en een eventuele tijdscomponent.¹ Indien nederzettingssporen uit meerdere perioden worden aangetroffen dienen de onderzoeksvragen apart beantwoord te worden voor elke aangetroffen nederzetting.

Nederzetting

Kunnen er gebouwen of structuren worden herkend?

Wat zegt het vondstensemble over het gebruik van de aangetroffen structuren?

Zijn er waterkuilen, waterputten of beerputten aangetroffen en wat is hun onderzoekspotentieel?

Zijn er sporen van ambachtelijke activiteit?

Zijn er sporen van agrarische activiteit?

Zijn er aanwijzing voor de ruimere context van de structuren op het vlak van de gekozen inplanting of ten opzichte van andere nederzettingselementen?

Zijn er elementen die wijzen op continuïteit of fasering van de nederzetting?

Wat zegt het vondstmateriaal over de datering en fasering van de nederzetting en is dat in overeenstemming met informatie van andere elementen uit het archeologisch ensemble?

Wat kan er op basis van het archeologisch ensemble gezegd worden over de materiële cultuur en de bestaanseconomie van de bewoners?

Welke elementen uit het archeologisch ensemble dragen bij tot de kennis van de economische relaties in de verschillende perioden of fasen?

Is er een herkenbare culturele uitwisseling van ideeën of producten met andere gebieden?

Zijn er landschappelijke elementen die een invloed hebben gehad op de inplanting van de verschillende nederzettingselementen?

Is er een gracht die verband houdt met de weg Brasschaat-Essen en wat is de datering ervan?

Is de tijdsdiepte van de plaats in overeenstemming met de algemeen aanvaarde kennis over de historische ontwikkeling van Achterbroek?

Landschap en bodem

Hoe werd het omringende landschap geëxploiteerd en is daarin een evolutie merkbaar?

¹ Ervynck et al 2016.

2.2.3 Onderzoeksstrategie, methoden en technieken

Het onderzoek moet voldoen aan de generieke bepalingen voor opgravingen opgenomen in de geldende versie van de code van Goede Praktijk en bijkomend aan de bepalingen voor het opgraven van een site zonder complexe verticale stratigrafie.

De opgraving gebeurt in zo groot mogelijke werkputten en rekening houdend met een efficiënt grondverzet.

De nadruk van de opgraving ligt bij de landelijke bewoning in de nieuwe tijd. Sporen die te maken hebben met de bouw of afbraak van het 20ste-eeuwse hoevecomplex kunnen als verstoring worden geregistreerd.

De AC horizont wordt verwijderd tot een niveau dat de oudere sporen duidelijk zichtbaar zijn. Na volledige afwerking van de sporen worden de resten van de AC horizont ter controle weggegraven. Door de hoge bioturbatiegraad kunnen oudere sporen kenmerken hebben van natuurlijke sporen. Schijnbaar natuurlijke sporen dienen daarom ter controle te worden gecoupeerd.

Het verzamelen van stalen beantwoordt aan de generieke bepalingen opgenomen in de geldende versie van de code van Goede Praktijk. Bijzondere aandacht gaat naar stalen die aangewend kunnen worden voor natuurwetenschappelijke datering, zoals radiokoolstofdatering op organische materialen als houtskool of bot die zich *in situ* bevinden en waarvan de kans reëel is dat zij zich niet intrusief of residueel in de context bevinden. Bij voorkeur worden van een structuur meerdere stalen genomen omdat een reeks dateringen een betere kans biedt op een goede interpretatie van de gegevens.

Wanneer natte contexten aangetroffen worden waarin microscopische organische resten kunnen bewaard zijn, worden pollen- en bulkmonsters genomen met het oog op de reconstructie van het landschap en wordt alles in het werk gesteld om ook vondsten in te zamelen die tot een datering kunnen leiden van de bemonsterde context.

Stalen genomen in het kader van natuurwetenschappelijk onderzoek worden vooraf gewaardeerd. Op basis van de resultaten van de waardering wordt een analyseprogramma opgemaakt van de stalen die relevant zijn voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen.

Voor de conservatie van de vondsten gelden de generieke bepalingen opgenomen in de geldende versie van de code van Goede Praktijk. Op basis van de bevindingen van het vooronderzoek, zijn geen vondsten te verwachten die aan degradatie onderhevig zijn. Indien zich tijdens het veldwerk onverwachte vondsten voordoen die een aangepaste en adequate behandeling vereisen, wordt de conservator geraadpleegd.

Ten opzichte van de Code van Goede Praktijk worden geen afwijkingen voorzien.

Voor de competenties van de actoren zie 2.2.7.

2.2.4 Beschrijving van criteria die gehanteerd worden om voorziene onderzoekshandelingen niet te moeten uitvoeren

Geen.

2.2.5. Schatting duur van de opgraving, fasering van de uitvoering

De duur van het veldwerk voor de opgraving wordt geschat op 10 werkdagen met een team van 4 personen. De volledige oppervlakte wordt aaneensluitend opgegraven. Het onderzoek is niet gefaseerd.

2.2.6. Kostenraming

De kostprijs voor het veldwerk van de opgraving en de verwerking van de resultaten exclusief het natuurwetenschappelijk onderzoek wordt geraamd op 19.250 EUR exclusief BTW.

De kostprijs voor het natuurwetenschappelijk onderzoek wordt geraamd op 7000,00 EUR exclusief BTW.

2.2.7. Competenties actoren

De actoren moeten beschikken over de competenties omschreven in de Code van Goede Praktijk. De veldwerkleider beschikt bijkomend over 120 dagen ervaring in het opgraven van sites zonder complexe stratigrafie in plaggenbodems. De assistent-archeoloog beschikt bijkomend over 60 dagen ervaring in het opgraven van sites zonder complexe stratigrafie in plaggenbodems.

2.2.8 Randvoorwaarden voor de bewaring archeologisch ensemble

Na het beëindigen van het onderzoek wordt het archeologisch ensemble als één geheel bewaard.

Fodio raadt de eigenaar aan het ensemble over te dragen aan het erkend erfgoeddepot van de provincie Antwerpen. Indien de eigenaar beslist het archeologisch ensemble zelf te bewaren verklaart hij zich bereid het archeologisch ensemble ten allen tijde ter beschikking te stellen voor toekomstig onderzoek.

Archeologische artefacten worden verpakt volgens de richtlijnen opgesomd in de VIOE handleiding 'Inpakken, een kunst. Het verpakken van archeologische vondsten'.²

Behalve de verpakking is ook de bewaarplaats voor de vondsten van groot belang om behoud op lange termijn te garanderen en het degradatieproces zoveel mogelijk te vertragen. Het ensemble wordt bewaard in een ruimte met een stabiele kamertemperatuur tussen 18°C en 20°C en een luchtvochtigheidsgraad die schommelt tussen 45 en 55 %. Onbehandeld organisch materiaal en niet geanalyseerde stalen worden bewaard op een koele donkere plaats tussen 1°C en 5 °C.

Bibliografie

Cools A. 2009. *Inpakken een kunst. Het verpakken van archeologische vondsten*. VIOE-Handleidingen 1. Brussel: VIOE.

Ervynck A., Martens M. & Ribbens R. 2016. *Een theoretisch onderzoekskader voor onderzoeksvragen bij archeologische ingrepen in de bodem*. Brussel: Onroerend Erfgoed.

² Cools 2009.